

Oponentský posudek na bakalářskou práci

Markéta Burman: Hrály o život. Obraz osvětimského ženského orchestru v memoárech a vyprávěních přeživších.

Vedoucí práce: Mgr. Hedvika Novotná

Na prvním místě bych chtěla podotknout, že práce svým tématem, zvoleným výzkumným problémem, množstvím a kvalitou zpracovaných pramenů, ale i rozsahem (přes 80 NS) výrazně překračuje žánr bakalářské práce.

Autorka si zvolila jí blízké téma, dokázala jej zasadit do vhodného teoretického rámce (paměťová studia), našla odpovídající prameny, formulovala výzkumný problém a na základě něj provedla analýzu jak memoárů, tak audiovizuálně zaznamenaných svědectví přeživších.

V teoretické části přinesla studentka vedle shrnutí kanonických autorů (Maurice Halbwachs, Pierre Nora, Jan Assman) i pohled dalších (například eseje Tzvetana Todorova). Kromě základního vymezení konceptu paměťových studií, se soustředila i na politiky vzpomínání holocaustu (postavené především na práci Pavla Barši). Jednou z klíčových tezí je popis změny komunikativní paměti na paměť kulturní, přičemž události holocaustu, kdy již zbývá pouze několik žijících pamětníků, kteří události zažili jako dospělí, jsou právě ve fázi „floating gap“ a dalo by se říci, že již v dnešní době jsou (minimálně částečně) součástí paměti kulturní.

Kromě vydaných memoárů v češtině i angličtině autorka provedla i analýzu narativů audiovizuálně zaznamenaných svědectví přeživších holocaustu dostupných v archivu USC Shoa Foundation. Protože tento pramen sama používám, ráda bych se autorky zeptala jestli si je vědoma nějakých metodologických problémů, se kterými mohlo být pořizování takového množství rozhovorů v relativně krátkém čase spojeno (například ve srovnání se situací, kdy by výzkumníkem byla ona sama). Odpověď autorka naznačuje v pasáži, věnovaná metodologii vedení rozhovorů pracovníky USC Shoa Foundation. Dále, jakou měla autorka zkušenost s prací s dvěma odlišnými typy pramenů? (Audiovizuálně zaznamenaná svědectví x memoáry.)

I když autorka nevstoupila do přímého kontaktu s pamětníci, mohla způsob analýzy ovlivnit její vlastní pozice. V úvodu naznačila, že o téma měla velký osobní zájem, přečetla k tématu řady knih, takže se domnívám, že by metodologická část mohla obsahovat i reflexi její pozice.

Ve stanovení výzkumných otázek autorka jasně deklaruje, že jejím cílem nebylo ověření faktografických údajů o osvětimském ženském, ale zachycení proměny kolektivní paměti. V

popředí stojí narativ Fanie Fénelonové, která své svědectví zachytila v knize „Dívčí orchestr“, kterou napsala ve spolupráci s Marcely Routiérové. Její verze narativu o ženském osvětimském orchestru se objevila jako první, kniha se stala do mnoha jazyků překládaným bestsellerem a předlohou k filmu „Playing For Time“. *Kniha se od dalších dvou použitých autobiografií a jedné biografie liší především žánrově, řadí se do mainstreamu, je napsána jako velmi čtivá biografie. Postavy jsou barvitě vykresleny a jejich popis je často citově zabarven, často je použita přímá řeč a nechybí dramatické zápletky. Mohla by být považována za fikci, inspirovanou událostmi ze života autorky, ale ta to sama popírá na několika místech. (str. 31).* Studentka reflektuje, že další svědectví vznikala nejen v pozdější době a jsou v jistém smyslu reakcí na Fénelové knihu, o které se shodně vyjadřují jako o falešném obraze.

V empirické části jsou tedy rozvíjena klíčová témata narativu – vztahy mezi hudebnicemi, antisemitismus a protože byl orchestr tvořen jak Židovkami, tak nežidovkami (především Polkami) věnuje se autorka i dynamice vztahů mezi těmito dvěma skupinami. Na mnoha případech poukazuje na rozdíly v narativech Fénelové a ostatních vězenkyň-autorek memoárů. Fénelová například rivalitu mezi oběma skupinami vysvětluje antisemitismem, ostatní jsou smířlivější a hledají odpověď například v rivalitě, způsobené například tím, že polské árijské vězeňkyně mohly přijímat z domova balíčky s potravinami. Největší rozpor nastává v líčení postavy dirigentky orchestru Almy Rosé Mahlerové. Fénelonová ji černobíle líčí jako chladnou ženu, devótní vůči nacistům. I když i ostatní pamětnici zdůrazňovaly její přísnost, převládá v jejich líčení popis obdivu a vděku.

Závěru dává autorka identifikuje knihu Fénelové jako dílo, jež se stalo součástí kulturní paměti. To dokládá nejen na předtím zmíněných reakcích ostatních pamětnic, ale velice nápaditě i například čtenářskými ohlasy z internetových diskuzí (narativ o Almě Rosé). Kromě toho dává do souvislosti podobu jednotlivých svědectví s politikou paměti holocaustu v době, kdy byly publikovány. Pro účely bakalářské práce mi přijde toto srovnání adekvátní, v případě práce diplomové by podle mého názoru bylo vhodné vložit ještě jeden mezistupeň – teoretickou literaturu vztahující se k reprezentaci holocaustu v popkultuře (literatuře, filmu atd.).

Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení „výborně“ (1).

V Praze dne 3.2.2016

Mgr. Zuzana Schreiberová